

УДК 32.019.5.372.881.1.59.99

Омельченко О. А.

**ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ
ОСОБЛИВОСТІ НАСЕЛЕННЯ ФРАНЦІЇ
(ПОЛІТИЧНИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТИ)**

У статті розглядаються актуальні питання етнопсихології, етнічної свідомості та самосвідомості, прояву менталітету французької нації, аналізуються етнопсихологічні особливості мешканців різних регіонів країни. В статті йдеться про врахування етномовних елементів, що є важливим для розуміння типових якостей народу або етнічної групи, для розкриття національного характеру. На прикладі французької мови доводиться, що засвоєння ментальності етносу та нації в цілому допомагає сформуванню системи знань, умінь та навичок володіння іноземною мовою.

Ключові слова: етнопсихологічні особливості, народ, нація, етнос, лінгвокраїнознавство, мовні компетенції.

Омельченко О. А. Этнопсихологические и социокультурные особенности населения Франции (политический и педагогический аспекты).

В статье рассматриваются актуальные вопросы этнопсихологии, этнического сознания и самосознания, менталитета французской нации, анализируются этнопсихологические особенности жителей разных регионов страны. В статье отмечается, что учет этноязыковых элементов важен для понимания типичных черт и психологических особенностей народа или этнической группы, для раскрытия национального характера. На примере французского языка доказывается, что понимание ментальности этноса и нации в целом помогает сформировать систему знаний, умений и навыков владения иностранным языком.

Ключевые слова: этнопсихологические особенности, народ, нация, этнос, лингвострановедение, языковые компетенции.

Omelchenko A. O. Ethno-psychological and socio-cultural characteristics of the population of France (political and pedagogical aspects).

The principal objects of study of ethnopsychology are tribes, peoples, and nations, as well as specific population groups that are ethnically related, such as groups of immigrants.

Ethnopsychological research attempts to establish the relation between the characteristics of the psyche of members of the communities being studied, on the one hand, and the type of economic activity engaged in under specific natural conditions and the character of nonmaterial culture (for example, traditions and religious beliefs), on the other. For the most part, such research takes the form of empirical studies and comparative descriptions. Ethnopsychology is comparative psychology of races and peoples. It is a branch of psychology or a discipline that investigates or studies the impact of cultural and ethnic factors on people's behaviour.

In the article it is stated that taking into account ethnic and psychological features of the population of the country, the language of which is studied, is an important aspect of developing linguocultural and sociolinguistic competence in the process of teaching the foreign language.

Ethnic elements of a language are crucial for the understanding of typical qualities and psychological features of the nation, as well as for revealing its national character.

By the example of the French language, it is demonstrated that mastering the ethnic group's mindset, helps in forming the system of foreign language knowledge and skills.

Key words: ethnopsychological features, people, nation, ethnic group, linguistics and area studies, language competence.

Постановка проблеми. У людському суспільстві завжди існувала потреба в глибокому пізнанні етнічних особливостей народів, їхньої соціокультурної поведінки. Ці особливості вивчалися психологами, філософами, істориками, соціологами, політологами, географами, економістами, мистецтвознавцями, етнографами, культурологами, релігієзнавцями та демографами. Пізнання етнічних особливостей народів, їхнього характеру та психології є актуальним і в наш час, оскільки різноманітні аспекти цієї проблеми набули фундаментального значення в динамічних процесах суспільного розвитку.

Глибоке розуміння національно-психологічних особливостей особистості, правильна оцінка феноменів міжетнічних відмінностей психіки, їхнього впливу на процеси взаємодії представників різних етносів необхідні для вирішення комплексу задач, які постають перед практикою політичного життя, навчання та виховання, перед психологічним супроводом розвитку особистості. Забезпечити процес становлення національної самосвідомості, сформувати національно-культурні та лінгвокраїнознавчі компетенції можливо, спираючись на культурну спадщину народу, на вміння розпізнавати та використовувати національно-психологічні особливості.

Політичні, господарські, культурні, наукові відносини між державами актуалізують проблему міжнаціонального спілкування. Таке спілкування має враховувати етнопсихологічні особливості суб'єктів взаємодії, оптимально використовувати їхній вплив у всіх сферах діяльності.

Специфічні національні форми передавання інформації, необхідної для просторової стабільності та культурної інтегрованості етносу, сприяють консолідації етнічної культури та відокремлюють етнос від інших етнічних груп, забезпечують внутрішню цілісність, своєрідність й унікальність цієї етнічної культури [1].

Важливого значення в сучасному суспільстві набувають також питання вивчення іноземних мов. Суттєвим є використання цілого спектру прийомів і методів щодо розвитку філологічних, перекладацьких, лінгвокраїнознавчих навичок.

Етнопсихологічні якості народу, мова якого вивчається, стають невід'ємним аспектом у багатогранній сфері викладання іноземних мов.

Сучасна лінгвістична теорія та практика приділяє значну увагу формуванню професійної комунікативної компетенції шляхом розвитку та вдосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності: читання, говоріння, письма та аудіювання. Ефективність навчального процесу викладання іноземної мови безпосередньо залежить від урахування різних етнопсихологічних аспектів.

Етнопсихологія як галузь психологічної науки і, в той же час, політичної науки, що вивчає психологічні особливості різних народів і культур, викликає особливий інтерес дослідників [2]. У багатьох наукових працях зазначається, що подолання мовного бар'єру стає можливим саме при вивченні та засвоєнні етнопсихологічних особливостей народу [3].

Мета статті полягає в аналізі деяких етнопсихологічних аспектів французької нації та їхньої ролі у формуванні лінгвокраїнознавчої та соціолінгвістичної компетенцій, у виділенні характерних рис менталітету французів.

Відповідно до поставленої мети виникає необхідність у розв'язанні наступних завдань:

- дослідити соціокультурні феномени, притаманні французькій нації;
- проаналізувати типові якості та психологічні особливості населення Франції;
- виділити основні риси французького спілкування;
- розкрити національний характер французів;
- підтвердити на фактичному матеріалі необхідність врахування етнопсихологічних особливостей народу в різних сферах політичного життя, а також у формуванні системи знань, умінь і навичок володіння іноземною мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що етнопсихологічні дослідження є досить актуальними в наш час. Розроблено спеціальну програму стандартного етнопсихологічного дослідження, що містить набір стандартизованих методик, адаптованих і

модернізованих для вивчення національно-психологічних особливостей представників тієї чи іншої етнічної спільності [4]. Використовуються також професійні методики дослідження етнічних стереотипів, поведінки та безпосередніх реакцій людей стосовно представників чужих етнічних груп, тобто здійснюється природний експеримент [5].

Аналізуючи етнічний характер і самосвідомість етносу, більшість дослідників виокремлюють індивідуальний і груповий рівні етнічної самосвідомості. Її характеризують як цілісну систему уявлень особистості про себе, що тісно пов'язана із сформованим у конкретного індивіда образом власного етносу.

Водночас слід відмітити, що теорія та практика виявлення, діагностики й осмислення етнопсихологічних особливостей народів і народностей ще остаточно не сформувалися. Відповідні питання активно розробляються в напрямі створення ефективної методології та логіки вивчення національно-психологічних феноменів представниками багатьох галузей знань: психології, соціології, етнології, політології, педагогіки [6]. Але, на нашу думку, мало робіт присвячено саме ролі етнопсихологічних і соціокультурних чинників у процесі мовної підготовки фахівців.

Інтенсивна робота в цьому напрямі дозволяє правильно усвідомити роль різних методик у цілісному процесі дослідження, допомагає долати наявні теоретичні розбіжності.

Усвідомлення етнопсихологічних питань, методик і досліджень дає можливість отримувати максимально точні результати у вивченні такого складного феномену, яким є національна свідомість та психіка, а також в успішному вирішенні педагогічних питань, пов'язаних із викладанням мови та культури [7].

Виклад основного матеріалу. Своєрідність прояву етнопсихологічних особливостей народів світу знаходить своє відображення через призму декількох факторів: національного характеру, культури, традицій, сталих моделей виховання, спілкування, місця конкретної держави в світовій спільноті.

Етнічні та національні проблеми є одними з провідних у складній палітрі соціально-політичних відносин. Такі поняття, як «народ», «нація», «етнос» нерідко трактуються синонімічно, проте вони мають істотні відмінності. Так, «народ» і «нація» є ідентичними поняттями, що визначають біологічне походження групи людей, але в соціально-політичному аспекті вони не тотожні.

Народ – це біологічна єдність, група людей, поєднана кровними, біологічними зв'язками [2]. Говорячи про французький народ, можна стверджувати, що він є наслідком змішання кельтів, греків, норманів, арабів, германців й інших народностей.

Проте сутність народу не вичерпується біологічним походженням, оскільки він живе в певному просторі. Саме простір як місце постійної осілості народу є дуже важливим чинником його існування. До цього приєднується ще один важливий компонент – мова. З її допомогою люди спілкуються між собою, завдяки їй починається духовне життя народу.

Етнос є стійкою сукупністю людей, що належить до певного народу, проживає на території чи в складі іншого народу, зберігаючи свою культуру, побут, мовні та психологічні особливості. Характер етносу не є сумою характеристик окремих його представників. Це насамперед фіксація типових рис, які притаманні в різній мірі для більшості індивідів цього етносу.

Людина пізнає себе опосередковано, за допомогою інших людей – представників свого етносу, сприймаючи їх реакції на власну поведінку та особистість. Самосвідомість особистості – це усвідомлення людиною себе як індивідуальності. Це – необхідна умова й управлінський компонент будь-якої свідомої діяльності людини: політичної, культурної, соціальної.

Етнічна самосвідомість на рівні етносу виступає як система загальних уявлень більшості членів етносу про власну етнічну групу, її походження, основні особливості культури і психічного складу, тобто як система колективних уявлень про себе.

Нація, в свою чергу, утворюється на основі декількох етносів, які живуть на певній

території та пов'язані між собою певним типом соціально-економічних відносин.

Так, у Франції живуть французи, бретонці, фламандці, німці, баски, корсиканці, гасконці, провансальці та інші етнічні групи. Всі разом вони є представниками французької нації, оскільки нація – це сукупність громадян країни.

Саме тому, викладаючи французьку мову й розкриваючи лінгвокраїнознавчий аспект, не можна не враховувати етнопсихологічні особливості населення країни, різні етномовні елементи, які насичують французьку мову та виявляються в багатьох формах: у відмінностях між розмовною та літературною нормою, в усному та писемному мовленні.

Загальновідомо, що найпоширенішою та єдиною офіційною мовою на території Франції, згідно зі статтею другою Конституції П'ятої Республіки від четвертого жовтня 1958 року, є французька. Проте мови, якими послуговуються мешканці країни, досить численні.

За даними Головного управління французької мови і мов Франції (Délégation générale à la langue française et aux langues de France) на території країни нараховується 75 мов, з яких 24 – це мови корінного населення європейської частини Франції, а решта – мови іммігрантів. Певний вплив на фонетичні, лексичні та граматичні норми чинять окситанська (на цій мові говорить приблизно 1,2 % дорослого населення), лотарінгська франконська (0,22 %), каталанська (5,12 %), лангедокська (1,33 %), гасконська (2,32 %), бретонська (0,87 %), франко-провансальська (2,33 %), пуатвен-сентонжонська (1,86 %), пікардська (1,25 %), корсиканська (6,12 %), ельзаська (2,12 %), баскська (0,25 %) та мова галло (1,25 % дорослого населення).

Усі вищезазначені мови можна розглядати як мовні діалекти, але населення, що вживає в мовній практиці фонетичні, лексичні та морфологічні елементи цих мов, вважає себе представниками певної етнічної групи. У Нормандії завжди підкреслять, що вони нормандці, а не французи. Бретонці з гордістю зазначають свою етнічну належність. Таким чином, йдеться про етнопсихологічну свідомість населення певного регіону.

Розуміння типових якостей і психологічних особливостей етнічної групи дозволяє краще розкрити поняття національного характеру.

Вважається, що корінні французи – оптимістичні, веселі, товариські люди, які люблять спілкуватися, жартувати. Вони завжди відверті, щирі, доброзичливі та сердечні.

Знайомлячись з людиною, француз відразу запитає, звідки вона приїхала, звідки вона родом. Вітчизна для них – це той край, де людина народилася, це місце, з якого походять її родичі – далекі та близькі.

Пам'ятати місце народження батьків для француза – це не тільки відчувати тверду землю під ногами, мати зв'язок зі своїм минулим, але й напівсвідомо розкривати свій характер. Оскільки у Франції традиційно вважають, що мешканцям різних провінцій притаманні певні особистісні риси. Нормандців характеризують як завжди обережних і розсудливих. Бретонців вважають здебільшого впертими та непокірними. Корсиканці відрізняються вірністю родині, гордістю, вони не вибачують образ.

Місце народження людини є для француза його візитною карткою. Тому в процесі знайомства важливо оцінювати цю особливість, враховувати її при розмові.

Крім того, французи люблять свята, фестивалі, банкетні, вони перетворюють їх на справжні спектаклі. Спілкування, навіть ділове, прояв емоцій, іноді емоційна нестриманість – все це характерні ознаки французької нації.

Культура етнічної спільності не є простою сумою культур її представників. Вона вбирає в себе сукупність витворів, цінностей і способів поведінки, які визнані етнічною спільністю, набули важливого соціального, етичного та морального значення для її представників. Не все з індивідуальної культури членів спільності стає загальним надбанням цілої етнічної спільності.

Розрізняють культуру етнічної спільності та культурний спадок, що передається з покоління до покоління. Культура етнічної спільності – це сукупність реальних, актуальних, функціонуючих творів і зразків, які відіграють визнану роль у житті всіх представників

етнічної спільності.

Франція завжди вважалася центром світової культури, що породило в її мешканців певне відчуття переваги над іноземцями. Ця країна завжди була засновницею моди, дорогих парфумів, найкращих кулінарних страв, особливо сирів, шампанських і сухих вин.

Саме тому, поняття «французьке» є синонімом найкращого; воно залишається і сьогодні одним з провідних понять для справжнього француза. Французи віддають перевагу французьким промисловим і продовольчим товарам, французьким машинам. Досить часто акцентують увагу іноземців на цьому «французькому походженні».

Суттєвою особливістю французького стилю спілкування є динамізм, гнучкість, інтелектуальність, висока емоційність, що іноді межує з категоричністю. Ці риси одночасно поєднані з тверезим розрахунком і прагматизмом. Як ми вже зазначали, традиційно виділяють оптимізм, життєрадісність, комунікабельність, відвертість, чутливість французів, що відображається в усіх сферах життя, в тому числі й у діловому спілкуванні.

До національних особливостей французької нації зараховують також високу культуру мислення, любов до радощів життя, гострий розум, дотепність, винахідливість, схильність до яскравих висловлювань.

Динамічний темперамент французів зумовлює особливості їхньої поведінки під час спілкування. Намагаючись скоріше досягнути цілей та довіряючи своїй природній гнучкості, вони діють швидко, традиційно орієнтуються на логічні докази, загальні принципи. Саме тому французи жорстко ведуть переговори і, як правило, не мають «запасної» позиції. Вони незалежні й водночас не завжди самостійні в прийнятті остаточного рішення.

Певне раціональне зерно щодо особливостей французького стилю ділового спілкування закладене в такій формулі: «Не існує двох французів, які б однаково визначили свою суть».

У процесі спілкування необхідно враховувати, що французи великі скептики, тому будь-які ідеї вимагають ретельно продуманої аргументації та максимальної кількості інформації. Представники цієї нації на диво дуже педантичні в питаннях дотримання ієрархії. Якщо говорити про ділові переговори, то вони можуть йти досить довго через велику кількість погоджень по вертикалі. Бюрократизм – характерна риса французького суспільства та політичного життя. Часто ситуація ускладнюється схильністю французів жорстко відстоювати свою позицію. Спроби домогтися поступок дуже неефективні.

Звичайна делікатність та притаманна їм ввічливість часом поступаються місцем жорсткій непримиренності, тоді в ході боротьби за свої інтереси французи здатні на відкриту конфронтацію і не схильні до компромісів. І все ж таки, в разі зацікавленості представленим проектом, їхній сильний темперамент здатний зруйнувати всі перепони на шляху до заповітної мети.

Природна хитрість і схильність до маніпулювання змушує французів підходити до основних питань поволі. Іноді спілкування на нейтральну тему переростає в офіційну, ділову бесіду. Отже, розмову треба контролювати і вчасно керувати потоками інформації.

Французам властиве поняття естетичності. Статус співрозмовника оцінюється за його стилем одягу, вмінням спілкуватися на різні теми: мистецтва, поезії, живопису. Велику шану викликає вміння «красиво говорити».

Мистецтво розмови у Франції полягає в умінні висловитися в невимушеній манері. Мовчання не вважається нормою стриманості. Воно сприймається як ознака відсутності соціальних інтересів. У той же час обговорення політичних подій не означає критику з боку іноземця французького уряду чи представників влади. Ставлячись скептично до своїх політиків, французи болісно сприймають критику свого політичного устрою від сторонніх осіб.

Зовнішній вигляд людини для них – це передусім елегантність, яка не має нічого спільного з шиком. Як говорять французи, шик вимагає певної спритності, елегантність – це вишуканість і витонченість. Отже, не варто одягатися в сліпий набір наймодніших речей з останніх колекцій. Це буде вважатися відсутністю смаку. Діловий образ повинен бути

продуманий до дрібниць і відповідати манері поведінки й характеру.

Комунікативна стратегія спирається на усвідомлення своєї самодостатності, національної гідності, на толерантне ставлення до представників інших національностей. Значну роль у цьому відіграє знання національної самобутності народу.

Якщо говорити про національний характер спілкування французів, то корінні мешканці цієї країни надають велике значення різним формам ввічливості як ознаки добре вихованої людини.

Ввічливість вимагає уважності до інших: людина, яка не вміє панувати над своїми поривами, ніколи не буде навіть формально ввічливою. Французи – нація темпераментна, але саме вони вважають, що людина не може бути досконалою внутрішньо, якщо зовнішньо поводитися недосконало.

Насправді корінні мешканці Франції завжди привітні, дотримуються правил пристойності, але, як визнають самі, дещо легковажні. Інколи важко зрозуміти й правильно оцінити звичку французів до привітання всіх, хто зустрічається з ними. В той же час привітання людини двічі за день вважається непристойним, оскільки складає враження, що співрозмовника раніше не помітили. Подібним тонкощам надається значна увага, і порушення цих звичаїв може сприйматися образливим.

Наведені вище приклади свідчать про особливості менталітету французької нації в цілому. Але ж у кожному регіоні цієї країни є свої особливості поведінки, свої характерні звичаї спілкування, одягу та ввічливості. Відмінності між півднем та північчю, сходом та заходом країни досить суттєві. До цього ж треба додати заморські департаменти – колишні колоніальні землі Французької республіки.

Отже, Франція – це результат зіткнення протилежних сил, вікової боротьби, значних війн і великих сподівань. Саме це сформувало етнопсихологічні особливості населення різних французьких регіонів і нації в цілому.

З вищевикладеного можна зробити висновки:

1. Етнопсихологічні особливості як конкретного індивіда, так і нації є логічним взаємозв'язком між культурою та традиціями певного народу.
2. Засвоєння ментальності етносу дає засади для розуміння національного характеру, для кращого осмислення політичного життя країни, різних країнознавчих явищ.
3. Етнічна ментальність виявляється в особливостях світосприйняття, в домінуючому життєвому настрої людини, в організації побуту та свят, у системі моральних вимог і норм, у формах взаємин між людьми тощо.
4. Знання етнопсихологічних рис населення Франції створює базу для формування системи знань, умінь і навичок у вивченні французької мови, для здатності вільно застосовувати здобуті знання під час усного та письмового спілкування, для оволодіння основами країнознавства.
5. Засвоєння ментальності етносу сприяє осмисленню проблем спілкування, встановленню міжмовленнєвих і міжкультурних контактів.
6. Етнопсихологічні особливості є віддзеркаленням світогляду народу, його політичного та культурного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Павленко В. М. Етнопсихологія: Навчальний посібник / В. М. Павленко, С. О. Таглін. – К. : Сфера, 1999. – 408 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Либідь, 2004. – 137 с.
3. Крисько В. Г. Етнопсихологія і міжнаціональні відносини / В. Г. Крисько. – М. : Іспит, 2008. – 175 с.
4. Крисько В. Г. Етнічна психологія / В. Г. Крисько. – М. : Іспит, 2008. – 255 с.
5. Ольшанський Д. В. Основи політичної психології / Д. В. Ольшанський. – Єкатеринбург :

Ділова книга, 2006. – 496 с.

6. Ольшанський Д. В. Політична психологія / Д. В. Ольшанський. – Єкатеринбург : Ділова книга, 2006. – 576 с.
7. Платонов Ю. П. Етнічний фактор. Геополітика і психологія / Ю. П. Платонов. – СПб. : Речь, 2008. – 520 с.